

Autor zbioru przyjął zasadę prezentowania materiałów według chronologii ich powstawania.

Prezentowane materiały dotyczą najważniejszych zjawisk politycznych i gospodarczych lat 1927-1934. Można prześledzić międzynarodową dyskusję w sprawie tzw. Paktu Brianda-Kelloga, zapoznać się z chińsko-japońskim sporem o Mandżurię i rolę, jaką Liga Narodów starała się spełniać w jego załagodzeniu. W wielu dokumentach pojawia się problematyka żywo dyskutowana na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych: rozbrojenie — w tym też i tzw. rozbrojenie moralne. Dość dokładnie ukazane zostały zabiegi i rokowania dyplomacji państw zainteresowanych podpisaniem i wprowadzeniem w życie Paktu Czterech. Prezentowane są też materiały dotyczące problematyki mniejszościowej, stosunków amerykańsko-radzieckich, ruchu komunistycznego i socjalistycznego. Pominięcie ostatniego z nurtów występujących w publikowanych dokumentach mogłoby sprawiać wrażenie, iż komunizm i socjalizm nie spełniały żadnej roli w międzywojennym świecie. A imperialne zapędy Moskwy czy też pozycja Międzynarodówki Komunistycznej nie mogą być pomijane.

Przy prezentacji wydarzeń lat 1927-1934 nie mogło zabraknąć spraw polskich, roli, jaką Warszawa odgrywa w Lidze Narodów czy w szeroko pojmowanej dyplomacji. Autor prezentuje więc materiały dotyczące np. stosunków polsko-litewskich, mniejszości narodowych i spraw spornych z nimi związanych czy też relacji na linii Warszawa-Berlin (podany został tekst porozumienia o nieagresji polsko-niemieckiej ze stycznia 1934). Jednakże sprawy Polski — poza kilkoma wyjątkami — zaprezentowane zostały jako pewien element większej całości działań politycznych, w które zaangażowanych było wiele państw.

Sądzę, iż w omawianej publikacji nie wszystkie materiały mają jednakową, czy porównywalną, wartość poznawczą lub dydaktyczną. Prezentowane są również teksty, które z wielką polityką mają mało wspólnego. Są też dokumenty prawie że „plotkarskie” — bo do takich można chyba zaliczyć charakterystyki korpusów dyplomatycznych poczynione przez dyplomatów: A. Wysockiego (Rzym), K. Skirmunta i I. Majskiego (oba akredytowani w Londynie). Dodaje to pewnego kolorytu i ma, jak sądzę, świadczyć, że dyplomacja to nie tylko polityka, lecz także sporo kultury, gospodarki, psychologii, socjologii czy w końcu zwykłych ludzkich słabostek.

W dokumentach pełno nazw geograficznych, nazwisk, organizacji, konferencji, paktów itp. Poszukiwanie ułatwiają indeksy: osobowy i rzeczowy (opracowane przez L. Koncura). Natomiast orientację co do pozycji i zawartości dokumentu ułatwia spis treści umieszczony na początku tomu.

Źródła do historii powszechnej okresu międzywojennego nie są zbiorem idealnym i wszystkich satysfakcjonującym. Są natomiast wartościową, przejrzyste opracowaną pozycją niezbędną w procesie nauczania historii okresu 1917-1939.

Wiesław Maćkowiak

ANDRZEJ SAKSON: *Młdzież Berlina Zachodniego. Studium socjologiczne*, Poznań 1991, Wydawnictwo Instytutu Zachodniego, 291 ss.

Trudności wydawnicze spowodowały, że ta interesująca książka ujrzała światło dzienne dopiero po zjednoczeniu Niemiec. Ma więc już wartość historyczną. Autor tej publikacji, przez wiele lat z powodzeniem piszący o tematyce młodzieżowej,

zwrócił uwagę na problemy młodych Niemców żyjących w swoistym getcie kulturowo-cywilizacyjnym Berlina Zachodniego. Interesowały go społeczne i polityczne zachowania tej grupy mieszkańców Berlina Zachodniego, jak i perspektywy, które rysowały się przed młodą generacją berlińczyków w przyszłości. Wiele miejsca w pracy poświęcono położeniu młodzieży w latach osiemdziesiątych, zwłaszcza jej aktywności politycznej, społecznej i zawodowej.

Do szczególnie wartościowych części pracy należą rozdziały traktujące o ruchu studenckim i ugrupowaniach „nowej lewicy” w latach siedemdziesiątych, także o subkulturze młodzieżowej w następnej dekadzie. Ambicje autora nie zawęziły się tylko do szczegółowego opisu działalności poszczególnych organizacji studenckich, ugrupowań ekstremistycznych, ruchu punków i rockersów. Na podstawie interesujących badań socjologicznych A. Sakson wskazał na społeczne i kulturowe podglebie, z którego wyrosły problemy bezrobocia, alkoholizm, narkomania i działalność terrorystyczna. W jego ujęciu niezależnie od stopnia zaangażowania się w sprawy wielkiego świata i polityki, a nawet w przypadku całkowitej bierności politycznej, młodzież zachodniobерlińska źle się czuła w tamtejszym społeczeństwie. Stąd wynikało jej zaangażowanie na rzecz alternatywnych form życia, np. ochrona środowiska naturalnego, sprzeciw wobec zbrojeń i energii atomowej. Z drugiej strony — jak zauważa autor — po wielkiej fali buntów i protestów, które przetoczyły się przez miasto na początku lat osiemdziesiątych, nastąpiła faza uspokojenia i refleksji. Ci najbardziej nieprzejednani dobrowolnie usytuowali się na obrzeżach życia politycznego i społecznego, inni zaś wtopili w istniejący *establishment*. Pomimo istnienia swoistej „enklawy” jaką stanowił Berlin Zachodni zachowania jego młodych obywateli nie odbiegały od postaw prezentowanych przez ich rówieśników w Republice Federalnej. Wspólne dla tego pokolenia były obawy o przyszłość i szanse zawodowe. Młodzież zachodniobерlińską końca lat osiemdziesiątych z trudem można było poddać jednoznacznym ocenom wartościującym. Nie była to jak w latach pięćdziesiątych „generacja sceptyczna”, czy w późniejszym okresie „generacja buntownicza”. Autor jednakże nie wyklucza, że w przyszłości — już w zjednoczonym Berlinie — może dojść do nowej fali niezadowolenia i wybuchu protestów, których podłożem może być nierówność szans i frustracje wśród młodych mieszkańców byłej wschodniej części miasta.

Reasumując wnioski nasuwające się po lekturze książki można powiedzieć, że otrzymaliśmy rzetelne studium badawcze, które zainteresuje z pewnością nie tylko osoby zajmujące się profesjonalnie problematyką młodzieżową.

Bogdan Koszel

GERD R. UEBERSCHÄR, WOLFRAM WETTE (Hrsg.), *Der deutsche Überfall auf die Sowjetunion. »Unternehmen Barbarossa« 1941*. Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main 1991, 420 ss., ilustracje, mapy, tabele.

W pięćdziesiątą rocznicę napaści niemieckiej na Związek Radziecki ukazał się z inicjatywy *Militärgeschichtliches Forschungsamt* we Fryburgu tom studiów poświęconych problematyce związanej z tym wydarzeniem. Omawiana książka, będąca zresztą jedną z kilku wydanych w Niemczech w 1991 r. prac naukowych dotyczących różnych aspektów wojny niemiecko-radzieckiej, jest zmienioną wersją tomu opublikowanego w ograniczonym nakładzie w 1984 r.